

**NGUNDHAKAKE KAWASISAN APRESIASI SASTRA MACA CRITA
CEKAK NGANGGO MEDHIA KARTU UKARA RUMPANG
TUMRAP SISWA KELAS VIIIA
SMP NEGERI 1 BAGOR**

JURNAL

dening

W A K I N I

NIM 13020114122

**UNIVERSITAS NEGERI SURABAYA
FAKULTAS BAHASA DAN SENI
JURUSAN BAHASA DAN SASTRA DAERAH
2015**

UNIVERSITAS NEGERI SURABAYA
FAKULTAS BAHASA DAN SENI
JURUSAN PENDIDIKAN BAHASA DAN SASTRA DAERAH
Kampus UNESA Lidah Wetan Surabaya 60231

SURAT PERNYATAAN
KEORISINALAN PENULISAN JURNAL

Yang bertanda tangan di bawah ini, saya

nama : Wakini
tempat & tanggal lahir : Nganjuk, 25 Oktober 1961
nomor induk (NIM) : 13020114122
program studi/angkatan : S1 Pendidikan Bahasa dan Sastra Daerah/2014
alamat : Jl. Lurah Surodarmo 37, Kel. Bogo, Nganjuk

menyatakan dengan sesungguhnya bahwa

- 1) E Journal ini adalah benar-benar pekerjaan saya sendiri (bukan hasil jiplakan, baik sebagian atau seluruhnya)
- 2) apabila pada kemudian hari terbukti/dapat dibuktikan bahwa E Journal ini hasil jiplakan sebagaimana yang termaktub pada nomor (1), saya akan menanggung resiko diperkarakan oleh jurusan Pendidikan Bahasa dan Sastra Daerah FBS Unesa.

Demikian surat pernyataan ini saya buat dengan kesadaran yang tinggi.

Surabaya, 5 Desember 2015

Dosen Pembimbing,

Yang Menyatakan,

Drs. BAMBANG PURNOMO, M.S.

W A K I N I

NIP 19570905 198503 1 003

NIM 13020114122

*Ngundhakake Kawasisan Apresiasi Sastra Maca Crita Cekak Nganggo Medhia
Kartu Ukara Rumpang Tumrap Siswa Kelas VIIA SMP Negeri 1 Bagor*

*Ngundhakake Kawasisan Apresiasi Sastra Maca Crita Cekak Nganggo Medhia Kartu Ukara
Rumpang Tumrap Siswa Kelas VIIA SMP Negeri 1 Bagor*

**NGUNDHAKAKE KAWASISAN APRESIASI SASTRA MACA CRITA CEKAK
NGANGGO MEDHIA KARTU UKARA RUMPANG TUMRAP SISWA KELAS VIIIA
SMP NEGERI 1 BAGOR**

Wakini, Drs. Bambang Purnomo M.S.
Pendidikan Bahasa dan Sastra Daerah(Jawa)
Fakultas Bahasa dan Seni
Universitas Negeri Surabaya

Abstrak

Pasinaon sastra ing piwulangan Bahasa Daerah (basa Jawa) dadi pasinaon sing wigati. Piwulang sastra dadi sarana panggulawenthah siswa. Piwulang sastra ndadekake siswa nduweni ati kang alus, ora brangasan, satemah bisa ndarbeni watak, karakter utawa budi pekeri kang becik. Ketrampilan nulis uga wigati tumrap siswa. Kanthi ketrampilan nulis siswa diajab bisa nulisake ide utawa gagasan-gagasane.

Ing pasinaon apresiasi sastra maca crita cekak, mligine nggawe/nulis rangkuman/nyritakake isine crita cekak ing kelas VIIIA SMP Negeri 1 Bagor isih ana reribed/masalah. Masalah kang ana ing kelas VIIIA mau yaiku cendheke asile pasinaon apresiasi maca crita cekak, mligine nggawe rangkuman/nyritakake isine crita cekak. Asile pasinaon kang kagayuh siswa isih sangisore KKM. Iki bisa dingretni adhedhasar asile pretes kang wis ditindakake. Cacahe siswa kelas VIIIA 31. Siswa kang nggayuh biji 78 mung 5. Siswa kang nggayuh biji 68 ana 18. Siswa kang nggayuh biji 56 ana 8. Proses pasinaon uga kurang becik. Siswa lan guru kurang aktif sajrone pasinaon. Guru isih akeh nggunakake cara ceramah. Siswa kurang greget sajrone pasinaon.

Kanggo ngrampungri reribed/masalah mau ditindakake *penelitian tindakan kelas*. Pasinaon ing PTK ditindakake kanthi nggunakake medhia kartu ukara rumpang. Kartu iki isine ukara-ukara kang durung genep utawa durung rampung. Ukara-ukara mau mujudake ringkesan isine crita cekak kang diapresiasi.

Panliten ditindakake sajrone rong siklus. Saben siklus suwene 2 x 40 menit. Sawise panliten siklus I ditindakake, ana undhak-undhakan asile pasinaon. Siswa kang nggayuh biji 78 lan 88 ana 25, ateges tuntas klasikal 80,65%. Asile panliten siklus II, siswa kang nggayuh biji 78 lan 88 ana 28, ateges tuntas klasikal 90%. Semono uga ana undhak-undhakan tumindak /keaktifane siswa lan guru.

P U R W A K A
Lelandhesane Panliten

Ketrampilan basa kang kudu diwulangake marang para siswa yaiku nyemak, micara, maca lan nulis. Ing antarane ketrampilan basa mau sing dirasa angel tumrap siswa yaiku ketrampilan nulis. Nulis uga mbutuhake gladhan utawa latihan-

latihan kang tanpa kendhat nganti bisa nulis karangan kang becik lan endah.

Ketrampilan nulis perlu banget diwulangake marang para siswa supaya siswa duwe kawasisan ngesokake angen-angen utawa ide lan rasa pangrasa (perasaan), sarta nggladhi siswa kanggo pasinaon memikir kritis. Nulis nggladhi siswa ngrakit/nyusun ukara nganggo

*Ngundhakake Kawasisan Apresiasi Sastra Maca Crita Cekak Nganggo Medhia
Kartu Ukara Rumpang Tumrap Siswa Kelas VIIA SMP Negeri 1 Bagor*

tembung-tembung kang trep lan unggah-
ungguh kang bener.

*Ngundhakake Kawasisan Apresiasi Sastra Maca Crita Cekak Nganggo Medhia
Kartu Ukara Rumpang Tumrap Siswa Kelas VIIA SMP Negeri 1 Bagor*

Kejaba kuwi pasinaon sastra mujudake perangan piwulang basa Jawa kang uga kudu diwenehake marang para siswa. Piwulang sastra bisa ndadekake siswa duweni ati kang alus lan wening, ora brangasan, satemah bisa nukulake watak, karakter utawa budi pekerti kang becik.. Pasinaon sastra iku bisa dadi sarana kanggo mangun watak/budi pekerti kang luhur.

Pasinaon sastra kang bakal dirembug ing kene yaiku pasinaon apresiasi sastra mligine maca crita cekak, banjur nyritakake isine crita cekak mau kanthi tinulis. Bab iki cundhuk karo apa kang ditengenake dening Kurikulum 2013 ing Kompetensi Dasar: *Mengapresiasi cerita fiksi (wayang/cerkak/folklor) secara lisan dan tulis*. Indikator kang wis ditemtokake yaiku : *Merangkum isi cerita pendek*. Piwulang iki nggladhi siswa supaya duwe kawasisan lan ketampilan micara nganggo basa kang becik lan nanggapi utawa ngandharake panemune tumrap sawijine bab/prekara .

Kanyatan kang ana, senadyan para siswa wis tau nyinau utawa maca crita cekak, nanging para siswa racake isih akeh sing durung bisa nyritakake isine crita cekak kanthi becik

Kurang becike kawasisane siswa sajrone nyritakake isine crita cekak kanthi tinulis yaiku: siswa kurang ngreteni tembung-tembung basa Jawa, siswa kurang kulina maca, cara (teknik) pamulangan sastra kang kurang narik kawigaten saengga ndadekake piwulang sastra crita cekak, mligine nyritakake isine crita cekak dadi angel utawa kurang menarik, teknik kang digunakake dening guru sajrone pamulangan apresiasi sastra mung ceramah lan gampang mboseni.

Gegayutan karo andharan ing dhuwur, kanggo ngundhakake kawasisane siswa sajrone pasinaon apresiasi sastra maca crita cekak, mligine nyritakake isine crita cekak, bakal ditrapake teknik pasinaon nggunakake medhia “kartu ukara rumpang”.

Rumusan Masalah lan Pangrampungne Masalah

Masalah kang diadhepi dening guru lan siswa kelas VIIIA SMPN 1 Bagor yaiku para siswa kurang bisa/wasis sajrone aprsiasi sastra maca crita cekak, mligine nyritakake isine crita cekak nganggo ukara/basane dhewe kanthi becik. Kanthi

luwih cetha masalah ing sajrone panliten iki dirumusake:

- a. Kepriye undhake kawasisane apresiasi sastra maca crita cekak, mligine nyritakake isine crita cekak tumrap siswa kelas VIIIA SMPN 1 Bagor nganggo kartu ukara rumpang.
- b. Kepriye tumindake (*keaktifan*) siswa kelas VIIIA SMPN 1 Bagor sajrone pasinaon apresiasi sastra maca crita cekak nggunakake kartu ukara rumpang.
- c. Kepriye tumindake (*keaktifan*) guru basa Jawa SMPN 1 Bagor sajrone pasinaon apresiasi sastra maca crita cekak nggunakake kartu ukara rumpang.

Kartu ukara rumpang ing kene yaiku kartu kang isine ukara-ukara kang durung rampung lan kudu dirampungake dening siswa.. Ukara-ukara ing kartu mau mujudake rangkuman saka isine crita cekak kang diapresiasi.

Kanthi cara iki uga diajab siswa luwih seneng karo piwulang apresiasi sastra amarga carane gampang lan nyenengake. Cara iki uga kanggo ngrampungni masalah ing babagan proses pasinaon kang sasuwene iki mung nganggo teknik ceramah wae.

Ancase Panliten

1. Menehi gegambaran undhaking kawasisan/kualitas apresiasi sastra siswa kelas VIIIA SMPN 1 Bagor kanthi nggunakake medhia kartu ukara rumpang.
2. Menehi gegambaran tumindak (*keaktifane*) siswa kelas VIIIA SMPN 1 Bagor sajrone pasinaon apresiasi sastra nggunakake medhia kartu ukara rumpang.
3. Menehi gegambaran tumindak (*keaktifane*) guru basa Jawa SMPN 1 Bagor sajrone pasinaon apresiasi sastra nggunakake medhia kartu ukara rumpang.

Pigunane Panliten

Tumrap Guru

1. Ndandani/mbeciki pasinaon kang ditindakake sajrone kelas kang diwulang (dikelola).
2. Ngundhakake kompetensi guru sajroning ngawekani masalah

*Ngundhakake Kawasisan Apresiasi Sastra Maca Crita Cekak Nganggo Medhia
Kartu Ukara Rumpang Tumrap Siswa Kelas VIIA SMP Negeri 1 Bagor*

pasinaon ing njero lan ing njaba kelas.

3. Ngundhakake rasa percaya marang awake dhewe (rasa percaya diri) tumrape guru.
4. Ngundhakake kareman makarya bebarengan (kerja sama) ing antarane para guru kanggo ngawekani lan ngrampungni masalah pasinaon.

Tumrap Siswa

1. Ngundhakake prestasi pasinaone siswa.
2. Ngundhakake greget/semangate siswa sajrone pasinaon apresiasi sastra.

Tumrap Sekolah

1. Ngundhakake kualitas pasinaon Basa Jawa ing sekolah.
2. Ngundhakake prestasine sekolah ing babagan basa lan sastra Jawa.

TINTINGAN KAPUSTAKAN

Panliten Sadurunge Kang Saemper

Panliten sadurunge kang saemper yaiku panliten kang ditindakake dening Supikati (2009/2010) kang uga awujud *Penelitian Tindakan Kelas* tumrap siswa kelas II SDN Warungdowo I Kecamatan Pohjentrek Kabupaten Pasuruan, kanthi irah-irahan: *Penggunaan Media Kartu Kalimat Rumpang Untuk Meningkatkan Keterampilan Menceritakan Kembali Isi Bacaan Secara Tertulis Pada Siswa Kelas II SD*. Dudutan saka asile panliten iki nerangake menawa kanthi nggunakake medhia *kartu kalimat rumpang* bisa ngundhakake *motovasi/keaktifan* siswa sajrone pasinaon Bahasa Indonesia mligine nyritakake isine wacan kanthi tinulis, lan bisa ngundhakake biji asil pasinaone siswa.

Isih ana maneh panliten liyane kang saemper yaiku panliten kang ditindakake dening Yovi Mellia Andrina (2011) kang awujud *Penelitian Tindakan kelas* kanthi irah-irahan *Peningkatan Kemampuan Menulis Puisi Dengan Menggunakan Media Kartu Mimpi Bergambar Pada Siswa Kelas VIII SMP Negeri 8 Magelang*.

Pasinaon Sastra Ing Kelas VIII

Pasinaon sastra ing kelas VIII semester ganjil iki manut Kurikulum 2013 arupa pasinaon bab crita cekak. Pasinaon

sastra ing semester ganjil iki sing ditengenake yaiku apresiasi sastra. Cundhuk karo indikator kang wis ditemtokake, pasinaon apresiasi sastra ing semester ganjil iki gegayutan karo: a) kenal utawa ngreteni struktur teks crita cekak, b) nganalisis struktur teks crita cekak, c) unsur basane crita cekak, d) piwulang kang kinandhut ing sajrone crita cekak, e) maca crita cekak, f) gawe *rangkuman* isine crita cekak kanthi tinulis, lan g) nggayutake piwulang isine crita cekak karo panguripan saben dina (jaman saiki).

Dene pasinaon sastra ing semester ganep yaiku tembang macapat Dhandhanggula.

.Crita Cekak

Manut Nurgiyantoro (2013: 11), novel lan crita cekak mujudake wujud karya sastra kang diarani *fiksi*. Laras karo jenenge, crita cekak yaiku crita sing cekak. Dawa lan cendheke crita pancen ora ana paugerane, ora ana *kesepakatan* ing antarane para pengarang lan para ahli. Padha-padha cekak, dawa lan cekake crita cekak iku werna-werna (*bervariasi*).

Suroso dkk. (1999: 51) nerangake, crita cekak yaiku crita ngenani panguripane sawijine wong kang dicritakake kanthi ringkes. Sing dicritakake sajrone crita cekak mung saperangan cilik saka panguripane.

Penelitian Tindakan Kelas

Penelitian Tindakan kelas (PTK) yaiku sawijining panliten kang ditindakake dening guru ing kelase dhewe (ditindakake ing piwulangan biasa, dudu kelas khusus) kanthi cara ngrancang, nindakake panliten lan nindakake *refleksi* kanthi cara *kolaboratif* lan *partisipatif* kanggo mbeciki/ndandani *kinerjane* minangka guru saengga kawasisane/asil pasinaone siswa bisa mundhak.

Medhia Pasinaon (Pembelajaran)

Medhia pasinaon/pembelajaran nduweni kalungguhan kang wigati sajrone *proses belajar mengajar* ing kelas. Medhia pasinaon awèh pengalaman kang nyata lan urip kang ora gampang utawa ora bisa diwujudi ing jero kelas. Kanthi medhia pasinaon tugase guru mulang dadi luwih gampang lan entheng.

Medhia Kartu Ukara Rumpang

Medhia Kartu Ukara Rumpang (KUR) yaiku medhia kang digawe saka kertas, kang isine

*Ngundhakake Kawasisan Apresiasi Sastra Maca Crita Cekak Nganggo Medhia
Kartu Ukara Rumpang Tumrap Siswa Kelas VIIA SMP Negeri 1 Bagor*

ukara-ukara rumpang (durung ganep). Sajrone pasinaon nyritakake isine crita cekak kanthi tinulis nganggo medhia KUR, siswa kudu ngganepi/ngrampungake ukara-ukara rumpang mau supaya dadi ukara kang ganep. Anggone nggarap ukara-ukara rumpang mau bisa ndeleng utawa nggoleki ing teks crita cekak. Senajan ukarane rada beda nanging siswa bisa nggarap kanthi gampang

Yen anggone ngisi/ngrampungake ukara rumpang wis rampung, sabanjure siswa nata kartu-kartu mau kanthi runtut supaya dadi paragraf kang becik laras karo isine crita cekak kang diapresiasi. Yen wis rampung siswa kudu nulis urutan-urutan ukara-ukara ing kartu mau saengga dadi paragraf rangkuman isine crita cekak.

METODHE PANLITEN

Subjek, Papan Panggonan lan Wancine Panliten

Subjek Panliten

Kang didadekake subjek panliten sajrone panliten PTK iki yaiku siswa kelas VIIIA SMPN 1 Bagor. Kelas VIIIA iki didadekake subjek panliten amarga manut pamawase guru/panliti kelas iki kang nandhang/duwe masalah sajrone pasinaon apresiasi sastra Kelas VIIIA SMP Negeri 1 Bagor didadekake subjek panliten amarga panliti mulang ing SMP Negeri 1 Bagor. Saliyane iku, panliten ditindakake ing sekolahan iki supaya panliti bisa nindakake panliten kanthi gampang lan rancang.

Papan Panggonane Panliten

Panliten iki ditindakake ing SMPN 1 Bagor. SMPN 1 Bagor dumunung ing desa Banarankulon, Kecamatan Bagor, Kabupaten Nganjuk.

Wancine Panliten.

Panliten ditindakake ing wulan Agustus 2015, semester ganjil tahun 2015/2016. Panliten ditindakake sajrone 2 siklus. Saben siklus ditindakake ing siji patemon kanthi wektu 2 x 40 menit.

Prosedhur Panliten

Panliten tindakan kelas iki dirancang bakal ditindakake sajrone 2 siklus. Saben sasiklus ditindakake ing siji patemon. Saben sapatemon wektune 2 X 40 menit. Saben siklus ditindakake manut tataran-tataran kang ana ing panliten tindakan kelas, yaiku: a) rancangan, b) nindakake panliten, c) observasi/pengamatan, lan d) refleksi.

Sadurunge nindakake panliten ditindakake luwih dhisik pretes utawa pra siklus. Sabanjure digawe dhisik rancangan pasinaon kang bakal ditindakake. Sawise rancangan disiyapake, nuli niindakake panliten. Sajrone pasinaon ditindakake, kanca guru *kolaborator* lan panliti nindakake *observasi/pengamatan*. Kang diamati yaiku tumindake/keaktifan guru, lan tumindake/keaktifan siswa. *Observasi/pengamatan* ditindakake kanthi nggunakake lembar *pengamatan*. Sawise panliten rampung ditindakake, banjur nindakake *refleksi*. Kang *direfleksi* yaiku bab-bab: kang wis bisa kagayuh, kang durung bisa kagayuh lan nemtokake *tindak lanjut* lan gawe rancangan kanggo siklus sabanjure.

Pretes/Tataran Prasiklus

Sadurunge panliten ditindakake, ditindakake tes awal. Tes iki ditindakake kanggo ngretni kawasisane awal siswa ing babagan nyritakake isine crita cekak.. Biji utawa asile pasinaon siswa ing tataran iki dianggo landhesan prelune menehi tindakan ing pasinaon.

Siklus I

Kaya kang wis diandharake ing dhuwur, ing siklus I iki panliten ditindakake ngliwati tataran: rancangan, nindakake oanliten, njingglengi/pengamatan, lan refleksi.

Rancangan

Ing siklus I iki panliti nyiyapake rancangan pasinaon kang dicundhukake karo bab-bab kang bakal diteliti, lan nyiyapake perangkat pamulangan kang bakal ditindakake.

a). Nyiyapake Rencana Pelaksanaan Pembelajaran (RPP).

b). Nyiyapake lembar pengamatan lan alat penilaian.

c). Nyiyapake kartu ukara rumpang laras karo materi crita cekak kang bakal diapresiasi.

Nindakake Panliten.

Ing panliten siklus kapisan iki panliti nyiyapake materi crita cekak kanthi tema kang gegayutan karo donyane bocah enom/siswa/mahasiswa kanthi pangajab siswa seneng nindakake apresiasi maca crita cekak. Kegiatan kang ditindakake ing tataran iki yaiku mraktekake rancangan pasinaon kang wis disiyapake ing RPP kanthi nggunakake kartu ukara rumpang.

*Ngundhakake Kawasisan Apresiasi Sastra Maca Crita Cekak Nganggo Medhia
Kartu Ukara Rumpang Tumrap Siswa Kelas VIIA SMP Negeri 1 Bagor*

Siklus I iki ditindakake sapatemon kanthi tumindak/*langkah*:

Pasinaon ditindakake nggunakake modhel pasinaon kooperatif metode STAD.1). Guru njlentrehake babagan gawe rangkuman utawa nyritakake isine crita cekak nggunakake medhia kartu ukara rumpang. Siswa dijlentrehake piye carane ngisi ukara rumpang, lan sabanjure nata kartu amrih dadi paragraf crita kang utuh. 2). Siswa ndhapuk/mbentuk kelompok kanthi dibimbing guru.

3). Siswa maca lan nyemak crita cekak kang wis ditemtokake/didum.

4). Siswa nindakake sarasehan/dhiskusi nggarap ukara rumpang ing kartu, lan nata kartu-kartu dadi paragraf. Sabanjure siswa diutus nulis ukara-ukara ing kartu kang wis ditata dadi paragraf.

5). Guru mbimbing siswa/kelompok sajrone pasinaon, mligine babagan negesi tembung-tembung kang ora dingretni lan anggone nata ukara supaya dadi paragraf.

6). Siswa/kelompok nindakake presentasi bab asile dhiskusi kanthi giliran ing ngarep.

7). Guru menehi pambiji/pangaji-aji marang asil usahane siswa kang wis digayuh.

Observasi

Sajrone pasinaon apresiasi sastra nyritakake isine crita cekak lumaku guru panliti lan mitra guru kolaborator nlti/njngglengi (mengamati) swasana pasinaon, yaiku bab :

a. Tumindake lan keaktifane siswa, kalebu polah tingkahe siswa sajrone pasinaon kanthi nggunakake lembar pengamatan.

b. Tumindake (keaktifan) guru sajrone pasinaon kanthi nggunakake lembar pengamatan.

Refleksi

Refleksi ditindakake sawise dhata diolah. Isi refleksi ana telung warna:

a. Bab-bab kang wis bisa kagayuh ing sajrone pasinaon.

b. Bab-bab kang durung bisa kagayuh sajrone pasinaon lan reribed kang njalari anane bab-bab kang durung bisa kagayuh.

c. Nemtokake *tindak lanjut* kanggo ngrancang siklus sabanjure.

Siklus II

Kaya ing siklus kapisan, ing siklus kapindho iki panliten uga ditindakake

kanthi ngliwati tataran-tataran kang padha.

Rancangan

Ing siklus kapindho iki uga disiyapake rancangan pasinaon kaya ing siklus

kapisan. Kang beda ing siklus kapindho iki yaiku babagan RPP lan materi crita cekak ganep sakartune. RPP lan kartu dirancang laras karo asile refleksi ing siklus kapisan kang katulis ing rekomendhasi Dadi kang disiyapake ing siklus kapindho iki yaiku:

a). RPP anyar asile refleksi siklus kapisan (rekomendhasi).

b). Nyiyapake lembar pengamatan lan alat penilaian.

c). Nyiyapake kartu ukara rumpang kang wis didandani laras karo asile refleksi siklus kapisan (isine rekomendhasi). Ukara-ukara rumpang ing kartu ditata amrih luwih gampang digarap dening siswa. Bab iki ditindakake amarga akeh tembung-tembung Jawa kang durung dingretni dening siswa. Kartu ditata urut amrih siswa ora kesuwen angone nata dadi paragraf. Bab iki ditindakake supaya ora mbutuhake wektu kang suwe.

Nindakake Panliten.

Ing siklus kapindho iki panliti

nindakake kegiatan kaya kang wis dirancang ing RPP siklus II. Materi crita cekak kang disiyapake yaiku crita cekak kanthi tema budi pekerti. Kegiatan kang ditindakake ing siklus kapindho yaiku:

1). Guru njlentrehake maneh kanthi ringkes babagan gawe rangkuman isine crita cekak nggunakake kartu ukara rumpang. Uga dijlentrehake maneh carane nggarap ukara rumpang.

2). Siswa diutus lungguh dadi siji karo anggota kelompok kaya ing pasinaon siklus kapisan.

3). Siswa maca lan nyemak crita cekak kang wis didum kang bakal diapresiasi.

4). Siswa nindakake sarasehan/dhiskusi nggarap ukara rumpang. Kartu wis ditata urut dening guru. Siswa kari nemtokake/nata paragrafe wae lan sabanjure nulis ukara-ukara mau ing bukune.

5). Guru mbimbing siswa/kelompok sajrone pasinaon, mligine babagan negesi tembung-tembung sing durung dingretni.

*Ngundhakake Kawasisan Apresiasi Sastra Maca Crita Cekak Nganggo Medhia
Kartu Ukara Rumpang Tumrap Siswa Kelas VIIA SMP Negeri 1 Bagor*

6). Siswa nindakake presentasi asile dhiskusi kanthi giliran.

7). Guru aweh pambiji/pangaji-aji marang siswa/kelompok tumrap asil usahane kang wis kagayuh.

Observasi

Sajrone pasinaon/panliten lumaku panliti lan mitra guru kolaborator nlliti/njingglengi (mengamati) swasana pasinaon, kaya kang ditindakake ing siklus I.

Refleksi

Refleksi ditindakake sawise dhata diolah. Refleksi ditindakake kaya ing siklus I.

Ngumpulake Dhata

Dhata kang bakal dikumpulake ing panliten iki yaiku dhata kualitatif. Dhata awujud prilaku siswa lan guru sajrone pasinaon apresiasi sastra nggunakake medhia kartu ukara rumpang. Dhata liyane arupa asile pasinaon yaiku kawasisane siswa sajrone pasinaon kang bisa dideleng saka asil tes nyritakake isine crita cekak.

Dhata-dhata kasebut dijupuk saka proses pasinaon ing kelas lan sawise proses pasinaon. Wondene dhata-dhata mau bisa dijupuk kanthi cara :

Observasi

Observasi utawa pengamatan ditindakake kanggo ngumpulake dhata kang gegayutan karo apa kang ditindakake siswa lan guru sajrone proses pasinaon. Sarana observasi/pengamatan iki bisa dingretni keaktifan lan minat siswa ing sajrone pasinaon, sarta keaktifan guru sajrone proses piwulangan.

Observasi/pengamatan ditindakake nggunakake lembar observasi kang wis disediyakake. Apa-apa kang kudu diamati sajrone pasinaon dicathet ing lembar pengamatan iki.

Tes

Tes mujudake piranti/instrumen kanggo ngumpulake dhata kuantitatif yaiku tataran kawasisane siswa sajrone pasinaon nyritakake isine crita cekak. Tes iki awujud prentah tinulis gawe rangkuman/nyritakake isine crita cekak. Sarana tes iki bisa dingretni kawasisane siswa anggone gawe rangkuman/nyritakake isine crita cekak kanthi runtut/becik.

Analisis Dhata

Analisis dhata ditindakake kanthi cara deskriptif lan persentase.

Teknik Deskriptif

Analisis dhata deskriptif katindakake kanggo nganalisis asil pengamatan bab patrap/tumindake siswa lan guru. Dhata kang dikumpulake dening guru panliti lan guru kolaborator dibandhingake. Wondene kang ditindakake sajrone analisis iki yaiku: a) Mbandhingake dhata saka guru panliti lan guru kolaborator, banjur dhata mau dipantha-pantha; b) Mantha utawa nglompokake dhata-dhata manut golongan/kategori tinamtu; c) Nyuguhake dhata. Dhata tumindake/keaktifan siswa lan guru sabanjure dietung prosentase ing nggunakake rumus:

$$P = \frac{f}{n} \times 100\%$$

d) Gawe dudutan (simpulan) induktif, yaiku dhata kang wis dipantha-pantha banjur diwerdeni supaya bisa digawe dudutane.

Teknik analisis dhata kuantitatif

Dhata kuantitatif yaiku asil garapane siswa sajrone pasinaon kang dikumpulake sarana tes. Dhata kang awujud skor tes nyritakake isine crita cekak dianalisis banjur digoleki/dietung rata-ratane lan prosentase. Sabanjure digawe tabel lan grafik kanggo nyuguhake dhata. Dhata asile tes iki dietung nggunakake rumus:

$$N = \frac{\sum \text{Skor siswa}}{\sum \text{Skor Maks}} \times 100\%$$

Indhikator Kasile Pasinaon

Indhikator kasile proses pasinaon.

Indhikator iki bisa dideleng saka pangrembakane proses pasinaon ing kelas, yaiku :

a. Proses pasinaon ditindakake kanthi nyenengake lan menarik.

b. Siswa sregep lan aktif sajrone proses pasinaon.

c. Minat lan grengsenge sarta *keaktifan* siswa saya mundhak sajrone pasinaon gawe rangkuman/nyritakake isine crita cekak.

d. *Keaktifane* guru sajrone pasinaon uga saya mundhak.

Indhikator kasile pasinaon.

Kasile pasinaon iki bisa dideleng saka asil garapane siswa (produk). Kasile pasinaon iki didhasarake saka garapane siswa sajrone nyritakake isine crita cekak kanthi tinulis, kanthi nggunakake medhia kartu ukara rumpang. Wondene kang diukur ing garapane siswa yaiku:

*Ngundhakake Kawasisan Apresiasi Sastra Maca Crita Cekak Nganggo Medhia
Kartu Ukara Rumpang Tumrap Siswa Kelas VIIA SMP Negeri 1 Bagor*

- a. Cundhuke (kesesuaian) karo teks.
- b. Urut/ runtut.
- c. Basane becik (ukarane gampang dingretni).
- d. Biji kabeh (keseluruhan) sadhuwure biji ketuntasan minimal yaiku 75 saben siswa.
- e. Tuntas klasikal, yaiku cacahé siswa kang bisa nggayuh biji 75 utawa luwih ana 85% utawa luwih.

ANDHARAN ASILE PANLITEN

Ing bab iki bakal diandharake ngenani gegambaran asile panliten lan *pembahasane*. Gegambaran asile panliten kang bakal diandharake yaiku panindake (*pelaksanaan*) panliten saben siklus kang nyakup bab tumindake (*kegiatan*) guru lan siswa sarta asile pasinaon apresiasi sastra crita cekak nggunakake medhia kartu ukara rumpang.

Tumindake Panliten.

Panliten kang diandharake iki saka asile tes lan non tes wiwit tataran Prasiklus, Siklus I lan Siklus II. Asile tes ing tataran prasiklus yaiku tes nyritakake isine crita cekak kang ditindakake sadurunge diwenahi tindakan utawa sadurunge nggunakake medhia kartu ukara rumpang. Asile tes ing Siklus I lan Siklus II yaiku asile tes nyritakake isine crita cekak kang ditindakake sawise diwenahi tindakan utawa sawise nggunakake medhia kartu ukara rumpang. Asile non tes yaiku asile njingglengi/ngamati tumindake/keaktifane siswa lan guru sajrone pasinaon apresiasi sastra maca crita cekak nggunakake lembar pengamatan.

Pretes/Tataran Prasiklus

Asile pretes iki sesambungan karo asile siswa nyritakake isine crita cekak kang ditindakake sadurunge panliten utawa sadurunge nggunakake medhia kartu ukara rumpang. Sawise asile pretes dianalisis, dingretni menawa asile pasinaon isih durung maremake. Kawasisane siswa individu rata-rata isih endhek (kurang saka 75), biji rata-rata kelas uga isih endhek.

Rata-rata siswa anggone nyritakake kanthi nulis maneh perangan paragraf-paragraf saka teks crita sing mentas diwaca, ora runtut, sarta ukara-ukarane njupuk persis saka teks. Siswa durung bisa ngrakit ukara-ukara nganggo basane dhewe. Akeh tembung-tembung basa Jawa kang ora dingretni dening siswa

Asile Panliten Siklus I

Ing tataran siklus I iki pasinaon ditindakake kanthi nggunakake/ngecakake medhia kartu ukara rumpang. Pasinaon ditindakake laras karo rancangan kang wis disiyapake ing RPP.

Rancangan

Ing siklus I iki panliti nyiyapake rancangan pasinaon kang dicundhukake karo bab-bab kang bakal ditliti, lan nyiyapake perangkat pamulangan kang bakal ditindakake.

- a). Nyiyapake Rencana Pelaksanaan Pembelajaran (RPP).
- b). Nyiyapake lembar pengamatan lan alat penilaian.
- c). Nyiyapake kartu ukara rumpang laras karo materi crita cekak kang bakal diapresiasi.

Nindakake Panliten.

. Kegiatan kang ditindakake ing tataran iki yaiku:

Pasinaon ditindakake nggunakake modhel pasinaon kooperatif metodhe STAD.

- 1). Guru njlentrehake babagan gawe rangkuman utawa nyritakake isine crita cekak nggunakake medhia kartu ukara rumpang. Siswa dijlentrehake piye carane ngisi ukara rumpang, lan diwenahi tuladha carane ngisi/nggarap ukara rumpang ing kartu. Sabanjure siswa diutus nata kartu-kartu mau amrih dadi paragraf crita kang utuh.
- 2). Siswa ndhapuk/mbentuk kelompok kanthi dibimbing guru.
- 3). Siswa maca lan nyemak crita cekak kang wis ditemtokake/didum.
- 4). Siswa nindakake sarasehan/dhiskusi nggarap ukara rumpang ing kartu, lan nata kartu-kartu dadi paragraf. Sabanjure

*Ngundhakake Kawasisan Apresiasi Sastra Maca Crita Cekak Nganggo Medhia
Kartu Ukara Rumpang Tumrap Siswa Kelas VIIA SMP Negeri 1 Bagor*

siswa diutus nulis ukara-ukara ing kartu kang wis ditata dadi paragraf.

5). Guru mbimbing siswa/kelompok sajrone pasinaon, mligine babagan negesi tembung-tembung kang ora dingretni lan anggona nata ukara supaya dadi paragraf.

6). Siswa/kelompok nindakake presentasi bab asile dhiskusi kanthi giliran.

7). Guru menehi pambiji/pangaji-aji marang asil usahane siswa kang wis digayuh.

Observasi

Sajrone pasinaon apresiasi sastra maca crita cekak, mitra kolaborator nindakake pengamatan utawa njingglengi swasana pasinaon. Kang ditliti/dijingglengi swasana pasinaon, yaiku bab: a. Tumindake (keaktifane) guru; b. Patrap lan tumindake/keaktifane siswa.

Kabeh tumindake/keaktifan siswa lan guru sajrone pasinaon dicathet ing lembar pengamatan kang wis kasedhiyakake.

Saka andharan asile observasi tumindake (keaktifan) siswa bisa digawe dudutan:

Umume para siswa wis padha nindakake aktivitas kaya kang dirancang. Pasinaon lumaku rancang senjata siswa isih kudu mbutuhake bimbingan guru kang luwih akeh. Siswa putra isih ana sing kurang aktif sajrone pasinaon, lan mbutuhake pambiyantu mirunggan saka guru. Isih perlu gladhen sing luwih akeh tumrap siswa ing babagan apresiasi sastra maca crita cekak. Siswa perlu banget digladhi memaca luwih akeh maneh supaya luwih akeh ngerti tegese tembung-tembung basa Jawa.

Pasinaon ing siklus I perlu diundhakake kwalitase supaya kabeh siswa aktif. Bab-bab sing perlu diundhakake yaiku kwalitas kartu ukara rumpang, lan kekendelane siswa sajrone nyritakake (menyampaikan) wangsulun pitakone guru lan nakokake bab-bab sing durung dingerteni.

Observasi Tumindake (keaktifan) Guru

Observasi iki ditindakake kanthi nggunakake lembar observasi kang wis

dicawisake. Adhedhasar asile observasi bisa digawe dudutan manawa rancangan pasinaon kang gegayutan karo apa-apa kang kudu ditindakake (aktivitase) guru, wis ditindakake. Kabeh kelompok dibimbing sajrone pasinaon. Pasinaon lumaku cukup lancar. Kelas ditata (*dikelola*) kanthi cukup becik, senjata isih ana siswa putra kang ora pati aktif.

Asile Pasinaon

Asile pasinaon iki dijupuk lan ditliti adhedhasar garapane siswa nggawe rangkuman isine crita cekak (nyritakake isine crita cekak). Aspek kang dibiji ing pasinaon apresiasi maca crita cekak (nggawe rangkuman isine crita cekak) yaiku: larase (*kesesuaian*) karo teks, urutan runtute crita, lan basane apik (ukarane gampang dingretni).

Asile pasinaon nyritakake isine crita cekak ing siklus I iki kaya katur ing ngisor iki:

Analisis Asile Pasinaon Nyritakake
isine crita cekak ing Siklus I

No.	Nama Peserta Didik	Aspek yg dinilai, Skor Maks. Skor Peserta Didik			Jumlah Skor	% Ketercapaian	Ketuntasan	
		1	2	3			Ya	Tidak
		1	4	4				
1.	Adinda Mahdalen a	1	3	3	7	78	v	
2.	Ahmad Nur Halim	1	3	3	7	78	v	
3.	Ahmad Taufik	1	3	3	7	78	v	

*Ngundhakake Kawasisan Apresiasi Sastra Maca Crita Cekak Nganggo Medhia
Kartu Ukara Rumpang Tumrap Siswa Kelas VIIA SMP Negeri 1 Bagor*

	H							
4.	Alfi n Alfi ana K	1	4	3	8	88	v	
5.	Arl y Ma rgi	1	2	3	6	68		v
6.	Aru l Alfi an	1	3	3	7	78	v	
7.	Bri an Na nda AP	1	3	3	7	78	v	
8.	Cha ndr a Y	1	3	3	7	78	v	
9.	Da nu K	1	3	3	7	78	v	
10.	Dit a ekti ani	1	4	3	8	88	V	
11.	Eka Atri ka putr i	1	2	3	6	68		V
12.	Fati ma h Nur L	1	2	3	6	68		V
13.	Ino Arj una P	1	2	3	6	68		V
14.	Irfa n Tri Ku nco ro	1	2	3	6	68		V
15.	Ita Ag usti na	1	3	3	7	78	V	
16.	Ma hrif ul	1	3	3	7	78	v	

	Ah ma d							
17.	Mo h. Di mas A	1	4	3	8	88	v	
18.	No via Dw i Fitr iani	1	3	3	7	78	v	
19.	No via Dw i Les tari	1	4	3	8	88	v	
20.	Nur Eka Faj ar L	1	4	3	8	88	v	
21.	Nur ul Kh olif ah	1	3	3	7	78	v	
22.	Pri ma Seti awa n	1	3	3	7	78	v	
23.	Put ri Dw i A	1	3	3	7	78	v	
24.	Put ri Gin a N	1	3	3	7	78	v	
25.	Rek a Tri Ary ani	1	3	3	7	78	v	
26.	Ros y Prat iwi	1	3	3	7	78	v	
27.	Teg ar Out ra N	1	3	3	7	78	v	

*Ngundhakake Kawasisan Apresiasi Sastra Maca Crita Cekak Nganggo Medhia
Kartu Ukara Rumpang Tumrap Siswa Kelas VIIA SMP Negeri 1 Bagor*

28.	Viko Tw o End y	1	2	3	6	68		v.
29.	Violien Ma ya S	1	3	4	8	88	v	
30.	Vionita Pratiwi	1	3	3	7	78	v	
31.	Yayuk Set ya wat i	1	3	3	7	78	V	
	Jumlah skor siswa	31	92	94	217	2320	25	6
	Jumlah skor maks.	31	124	124	279			
	% Skor tercapai	100%	74%	76%	78%		80,65%	

Katrangan: Aspek sing dibiji : 1 = cundhuke karo teks; 2 = runtute/urute crita; 3 = basane apik/gampang dingerteni

Adhedhasar asile tabel asile pasinaon mau bisa diandharake:

Siswa kang wis bisa nggayuh biji 78 lan 88 (tuntas) ana 25. Siswa kang nggayuh biji 68 (durung tuntas) ana 6. Kriteria ketuntasan minimal individu 75. Kriteria ketuntasan klasikal 85%.

Adhedhasar data ing dhuwur bisa diandharake ing saben aspek, kaya ing ngisor iki.

Saka aspek cundhuke karo teks, wis bisa nggayuh ketuntasan individu lan klasikal 100%. Ing babagan runtute/urute anggong crita, prestasi kang wis kagayuh durung maremake.. Ing aspek iki prestasi pasinaon klasikal durung tuntas. Mung bisa nggayuh 74%.

Ing babagan/aspek basa kang becik/ukarane gampang dingerteni, prestasi kang wis kagayuh uga durung maremake. Mung bisa nggayuh 76%.

Adhedhasar data kang wis dikumpulake, siswa kang wis kasil nggayuh biji 75 mendhuwur (tuntas pasinaone) cacah ana 25 siswa. Yen diprosentase mung nggayuh 80,65%, kang tegese durung tuntas.

Biji rata-rata pasinaon nyritakake isine crita cekak kang dietung nganggo rumus:

$$R = \frac{\text{Jumlah biji Siswa sakelas}}{\text{jumlah siswa sakelas}}$$

$$R = \frac{2320}{31} = 74,83$$

Adhedhasar data etung-etungan ing dhuwur, biji rata-rata kelas uga durung maremake, mung bisa nggayuh biji sangisore 75 (74,83).

Asile pasinaon ing siklus I iki yen katandhingake karo asile pretes/tataran prasiklus wis ana undhak-undhakan. Bab iki bisa dideleng saka tabel asile pasinaon ing prasiklus ing ngisor iki.

Asile pasinaon nyritakake isine crita cekak ing tataran Prasiklus kaya katur ing ngisor iki:

Tabel 7. Analisis asile pasinaon nyritakake isine crita cekak ing Prasiklus

No.	Nama Peserta Didik	Aspek yg dinilai, Skor Maks. Skor Peserta Didik			Jumlah Skor
		1	2	3	
		1	4	4	
1.	Adinda Mahdalena	1	2	3	6
2.	Ahmad Nur Halim	1		3	6
3.	Ahmad Taufik H	1	2	2	5

*Ngundhakake Kawasisan Apresiasi Sastra Maca Crita Cekak Nganggo Medhia
Kartu Ukara Rumpang Tumrap Siswa Kelas VIIA SMP Negeri 1 Bagor*

4.	Alfin Alfiana K	1	3	3	7	% Skor tercapai	v	100%	60 %	65 %	
5.	Arly Margi	1	2	2	5	56		v			
6.	Arul Alfian	1	2	3	6	68		v			
7.	Brian Nanda AP	1	2	2	Kartu Rumpang: Aspek sing dibiji		1 = v				
8.	Chandra Y	1	2	3	dunhuke karo teks; 2 = runtute/urute crita;						
9.	Danu K	1	2	3	3 = basane apik/gampang dingretni						
10.	Dita ektiani	1	3	3	7	78	Andharan ketuntasan saben aspek;				
11.	Eka Atrika putri	1	2	3	6	68	1) Laras karo teks wis nggayuh skor 31 = 100%.	V			
12.	Fatimah Nur L	1	2	3	6	68	2) Runtute/urut anggona crita nggayuh skor 71 = 60%.	V			
13.	Ino Arjuna P	1	2	2	5	56	3) Basane apik/ukara gampang dingretni nggayuh skor 80 = 65%.	V			
14.	Irfan Tri Kuncoro	1	2	3	6	68	Ketuntasan klasikal:	V			
15.	Ita Agustina	1	3	2	6	68	Siswa kang tuntas pasinaone (nggayuh biji 78) ana 56 = 16% (durung tuntas).	v			
16.	Mahriful Ahmad	1	2	2	5	56	Biji rata-rata kang kagayuh lagi 67.				
17.	Moh. Dimas A	1	3	3	7	88		v			
18.	Novia Dwi Fitriani	1	2	3	6	68	Adhedhasar dhata mau bisa digawe tabel kaya ing ngisor iki:	v			
19.	Novia Dwi Lestari	1	3	3	7	78					
20.	Nur Eka Fajar L	1	3	3	7	78	. Ketuntasan saben aspek kang dibiji ing Prasilus lan Siklus I.	V			
21.	Nurul Kholifah	1	3	2	6	68		v			
22.	Prima Setiawan	1	2	3	6	68	0. N Aspek Prasi kang dibiji klus Siklus I	V			
23.	Putri Dwi A	1	2	3	6	68	1. Larase/cu ndhuke karo teks.	100%			
24.	Putri Gina N	1	3	2	6	68	2. Runtute/urute crita.	60%			
25.	Reka Tri Aryani	1	3	2	6	68	Basane apik/ukara ne gampang dingretni.	65%			
26.	Rosy Pratiwi	1	2	3	6	68		74 % v			
27.	Tegar Outra N	1	2	2	5	56		76 % v			
28.	Vicko Two Endy	1	2	2	5	56		v.			
29.	Violien Maya S	1	3	3	7	78		v			
30.	Vionita Pratiw	1	2	2	Refleksi		56				
31.	Yayuk Setyawati	1	3	2	Sawise pasinaon apresiasi maca crita cekak nganggo kartu ukara rumpang ditingakake kang dianalisis, bisa diweruhi manawa aspek runtut/urute anggona nyritakake lan becike basane isih durung tuntas utawa durung maremake. Luwih cetha bisa diandharake kaya ing ngisor iki.		100%				
	Jumlah skor siswa	31	71	80	102	2082					
	Jumlah skor maks.	31	124	124	279						
						a. Kang wis kasil (keberhasilan).					

*Ngundhakake Kawasisan Apresiasi Sastra Maca Crita Cekak Nganggo Medhia
Kartu Ukara Rumpang Tumrap Siswa Kelas VIIA SMP Negeri 1 Bagor*

Asil observasi tumindake/keaktifane guru ing siklus I becik (nggayuh 84,38%). Guru wis nindakake kegiatan ing pasinaon kaya kang wis dirancang. Asile observasi tumindake /keaktifan siswa ing pasinaon siklus I becik (nggayuh 80,56%). Siswa wis nindakake kegiatan ing pasinaon kaya rancangan kang wis ditata.

Kang wis bisa kasil digayuh ing pasinaon siklus I iki yaiku aspek cundhuke crita karo teks. Kabeh siswa nyritakake isine crita cekak adhedhasar teks crita cekak kang didumake dening guru. Teks kang didum lan kudu diwaca/diapresiasi irah-irahane padha..

**b. Kang durung kasil
(kegagalan)**

Kang durung kasil (gagal) adhedhasar asile observasi tumindake (keaktifan) guru ing siklus I iki, yaiku: Nerangake kwalitas medhia kartu ukara rumpang. Adhedhasar pengamatan ing sajrone dhiskusi nggarap ukara rumpang, ditemokake/diweruhi manawa siswa kurang ngerti karo ukara-ukara rumpang ing sajrone kartu .Ukara-ukara rumpang ing kartu sengaja digawe ora padha persis kaya ukara-ukara ing teks crita cekak. Bab iki laras karo ancasa pasinaon apresiasi sastra maca crita cekak mligine nyritakake isine cekak, yaiku siswa diajab bisa nyritakake isine crita cekak nganggo basane dhewe. Pangertene siswa ing babagan tembung-tembung Jawa isih sethithik.

Ing observasi tumindake/keaktifan siswa, sing durung kasil (gagal) yaiku ing aktivitas 1 lan 2. Ing *aktivitas/kegiatan* angka 1, yaiku: Njawab pitakone guru bab crita fiksi. Siswa isih kurang aktif.. Kawruhe siswa babagan crita fiksi isih kurang. Siswa kurang akeh maca wacan crita fiksi mligine sing abasa Jawa. Ing *aktivitas/kegiatan* angka 2, yaiku: Takon bab materi crita cekak .Siswa uga isih kurang aktif. Asile pasinaon apresiasi sastra maca crita cekak mligine nyritakake isine crita cekak kang durung maremake (ana *kegagalan*) yaiku babagan runtute crita lan basane kang durung becik. Siswa kang durung tuntas ing babagan iki anggone crita ora runtut utawa nyolot-nyolot luwih saka rong paragraf. Saperangan malah kaya ora ngreti isine crita cekak kang diwaca.

Asiling Panliten Siklus II

Panliten ing siklus II iki ditindakake kaya dene ing siklus I kanthi tataran wiwit rancangan nganti asile pasinaon lan refleksi. Wondene asile panliten ing siklus iki kaya katur ing ngisor iki.

Rancangan

Adhedhasar asile refleksi pasinaon ing siklus I bisa diweruhi manawa pasinaon apresiasi sastra maca crita cekak, mligine nyritakake isine crita kanthi tinulis, ana kang wis maremake (tuntas), uga ana kang durung maremake. Ing siklus II iki bakal dicakake maneh pasinaon kanthi nggunakake medhia kartu ukara rumpang. Bab iki ditindakake kanthi pangajab bisa ngundhakake kawasisane siswa ing babagan apresiasi sastra maca crita cekak.

Panliti bebarengan mitra guru *kolaborator* nindakake sarasehan (diskusi) kanggo mbiji (mengevaluasi) pasinaon ing siklus I lan nemtokake cara utawa langkah kang kudu ditindakake sajrone pasinaon apresiasi sastra maca crita cekak ing siklus II. Sabanjure nemtokake rancangan pasinaon kang bakal ditindakake ing siklus II.

Rancangan pasinaon kang bakal ditindakake ing siklus II yaiku:

- a. Nemtokake metodhe pasinaon.
- b. Nyusun Rencana Pelaksanaan Pembelajaran (RPP) anyar laras karto isine rekomendhasi.
- c. Nyiyapake mendhia kartu kang wis didandani/dibeciki laras karo isine rekomendhasi. Ukara-ukara rumpang ing kartu ditata amrih luwih gampang digarap dening siswa. Bab iki ditindakake amarga akeh tembung-tembung Jawa kang durung dingretni dening siswa. Kartu ditata urut (ora prelu diawut-awut/diacak) supaya siswa ora kesuwen anggone nata dadi paragraf, lan ora mebutuhake wektu kang suwe.
- d. Nemtokake lan nyusun alat kanggo golek/ngumpulake data, kang arupa tes, lembar observasi/pengamatan.
- e. Nyusun rancangan pangolahe dhata.

*Ngundhakake Kawasisan Apresiasi Sastra Maca Crita Cekak Nganggo Medhia
Kartu Ukara Rumpang Tumrap Siswa Kelas VIIA SMP Negeri 1 Bagor*

Nindakake Panliten

Ing siklus II iki pasinaon ditindakake kaya ing siklus I. Pasinaon nggunakake medhia kartu ukara rumpang kang wis didandani/dibeciki. Materi crita cekak dipilihake crita cekak kang atema budi pekerti. Kang ditindakake ing pasinaon siklus II:

Pasinaon ditindakake nganggo modhel pasinaon kooperatif metode STAD.

- 1) Guru njlentrehake maneh kanthi ringkes babagan nggawe rangkuman isine crita cekak. guru uga njlentrehake maneh carane nggarap ukara rumpang.
- 2) Siswa diutus lungguh dadi siji karo anggota kelompok kaya ing pasinaon siklus I.
- 3) Siswa maca lan nyemak crita cekak kang wis ditemtokake lan didum.
- 3) Siswa takon (bertanya jawab) bab crita cekak lan bab media kartu ukara rumpang kanggo gawe rangkuman isine crita cekak; guru nerangake maneh carane nggunakake medhia kartu ukara rumpang kanggo nggawe rangkuman iksine crita cekak.
- 4) Siswa nindakake sarasehan (diskusi) kanthi pambiyantu LKS, lan nyusun ukara-ukara ing kartu kang wis digarap supaya dadi paragraf kang utuh. Kartu-kartu wis ditata urut. Siswa kari nemtokake/nata paragraf wae lan sabanjure nulis ukara-ukara mau.
- 5) Guru mbimbing siswa/kelompok sajrone nindakake tugas mligine babagan negesi tembung.
- 6) Siswa nindakake presentasi bab asile dhiskusi kanthi giliran.
- 7) Guru awèh pambiji utawa pangaji-aji tumrap usahane siswa kang wis ditindakake.

Observasi

Sajrone pasinaon apresiasi sastra maca crita cekak, panliti lan mitra guru *kolaborator* njingglengi/nliti/ngamati swasana pasinaon. Kang ditliti swasana pasinaon, yaiku bab: a. Tumindake

(keaktifane) guru. b. Prilaku lan tumindake/keaktifane siswa.

a. Observasi Tumindake (keaktifan) Guru

Adhedhasar observasi/pengamatan kang wis ditindakake ing siklus II lan kang dicathet ing lembar observasi bisa digawe dudutan manawa rancangan pasinaon kang gegayutan karo apa-apa kang kudu ditindakake (aktivitase) guru, wis ditindakake. Kabeh kelompok dibimbing sajrone pasinaon. Pasinaon lumaku luwih lancar tinimbang pasinaon ing siklus I.

Observasi tingkah lakune/tumindake (keaktifane) siswa.

Asil observasi tumindake (keaktifane) siswa ing siklus II ditindakake kaya ing siklus I.

Saka asile observasi tumindake (keaktifan) siswa bisa digawe dudutan umume para siswa wis padha nindakake aktivitas kaya kang dirancang. Pasinaon lumaku rancang senajan isih kudu mbutuhake bimbingan guru sanajan ora akeh. Siswa putra wis mundhak aktif ing sajrone pasinaon.

c. Asile Pasinaon

Asile pasinaon iki dikumpulakae adhedhasar garapane siswa nyritakake isine crita cekak. Aspek kang dibiji ing pasinaon apresiasi maca crita cekak, yaiku: larase (*kesesuaian*) karo teks, urut/runtute crita, lan basane apik (gampang dingerteni).

Asile pasinaon nyritakake isine crita cekak ing siklus II iki kaya katur ing ngisor iki:

Tabel 14. Analisis asile pasinaon nyritakake isine crita cekak ing siklus II

No.	Nama Peserta Didik	Aspek yg dinilai, Skor Maks. Skor Peserta Didik			Jumlah Skor	% Ketercapaian	Ketuntasan	
		1	2	3			Ya	Tidak

*Ngundhakake Kawasisan Apresiasi Sastra Maca Crita Cekak Nganggo Medhia
Kartu Ukara Rumpang Tumrap Siswa Kelas VIIA SMP Negeri 1 Bagor*

		1	4	4				k
1 .	Adi nda Ma hdal ena	1	4	3	8	88	v	
2 .	Ah mad Nur Hali m	1	4	3	8	88	v	
3 .	Ah mad Tau fik H	1	3	4	8	88	v	
4 .	Alfi n Alfi ana K	1	4	3	8	88	v	
5 .	Arl y Mar gi	1	3	3	7	78	v	
6 .	Aru l Alfi an	1	3	4	8	88	v	
7 .	Bria n Nan da AP	1	3	4	8	88	v	
8 .	Cha ndr a Y	1	4	3	8	88	v	
9 .	Dan u K	1	4	3	8	88	v	
10 .	Dita ekti ani	1	3	4	8	88	V	
11 .	Eka Atri ka putr i	1	4	3	8	88	v	
12 .	Fati mah Nur L	1	4	3	8	88	v	
13 .	Ino Arj una P	1	2	3	6	68		V

14 .	Irfa n Tri Kun cor o	1	2	3	6	68		V
15 .	Ita Agu stin a	1	4	3	8	88	V	
16 .	Ma hrif ul Ah mad	1	3	4	8	88	v	
17 .	Mo h. Di mas A	1	4	3	8	88	v	
18 .	Nov ia Dwi Fitri ani	1	4	3	8	88	v	
19 .	Nov ia Dwi Lest ari	1	3	4	8	88	v	
20 .	Nur Eka Faja r L	1	4	3	8	88	v	
21 .	Nur ul Kho lifa h	1	3	4	8	88	v	
22 .	Pri ma Seti awa n	1	4	3	8	88	v	
23 .	Putr i Dwi A	1	4	3	8	88	v	
24 .	Putr i Gin a N	1	3	4	8	88	v	
25 .	Rek a Tri Ary	1	4	3	8	88	v	

*Ngundhakake Kawasisan Apresiasi Sastra Maca Crita Cekak Nganggo Medhia
Kartu Ukara Rumpang Tumrap Siswa Kelas VIIA SMP Negeri 1 Bagor*

	ani							
26.	Rosy Pratiwi	1	4	3	8	88	v	
27.	Tegar Putra N	1	3	4	8	88	v	
28.	Viko Tw Endy	1	2	3	6	68		v.
29.	Violien Ma ya S	1	3	4	8	88	v	
30.	Vionita Pratiwi	1	3	4	8	88	v	
31.	Yayuk Setyawati	1	3	4	8	88	V	
	Jumlah skor siswa	31	105	105	241	2658	28	3
	Jumlah skor maks.	31	124	124	279			
	% Skor tercapai	100%	85%	85%	86%		90%	

Katrangan: Aspek sing dibiji : 1 = cundhuke karo teks; 2 = runtute/urute crita; 3 = basane apik/gampang dingerteni maca crita cekak, mligine nyritakake isine crita cekak durung tuntas. Proses pasinaon

Siswa kang nggayuh biji 68 (durung tuntas) ana 3. Siswa kang wis nggayuh biji 78 lan 88 (tuntas) ana 28.

Kriteria ketuntasan minimal individu
75. Kriteria ketuntasan klasikal 85%

Adhedhasar data ing dhuwur bisa diandharake kaya ing ngisor iki.

Saka aspek cundhuke karo teks, wis bisa nggayuh ketuntasan individu lan klasikal 100%. Ing babagan runtute/urute anggane crita, prestasi kang wis kagayuh ing siklus II iki 85%, sing ateges wis tuntas. Ing aspek iki prestasi pasinaon klasikal bisa nggayuh 85%, kang ateges wis tuntas.

Ing babagan/aspek basa kang becik/ukarane gampang dingerteni, prestasi kang wis kagayuh 85%. Ukara kang dianggo nyritakake gampang dingerteni sanajan ana kang persis karo teks. Ing aspek iki prestasi klasikal bisa nggayuh 85%, ateges tuntas.

Adhedhasar data ing dhuwur, siswa kang wis kasil nggayuh biji 75 mendhuwur (tuntas pasinaone) cacahé ana 28 siswa. Yen diprosentase mung nggayuh 90%, kang tegese tuntas.

Biji rata-rata kelas pasinaon nyritakake isine crita cekak kang dietung nganggo rumus:

$$R = \frac{\text{Jumlah biji Siswa sakelas}}{\text{jumlah siswa sakelas}}$$

$$R = \frac{2658}{31} = 85,74$$

Adhedhasar data etung-etungan ing dhuwur, biji rata-rata kelas wis bisa nggayuh 85,74.

Andharan

Ing perangan iki bakal diaturake andharan undhak-undhakane asile panliten kang awujud non tes (tumindak njingglengi/mengamati) saka siklus I menyang siklus II, lan asile pasinaon kang awujud tes nyritakake isine crita cekak saka tataran Prasiklus nganti siklus II. Adhedhasar asile pretes/prasiklus bisa dingerteni manawa pasinaon apresiasi sastra maca crita cekak, mligine nyritakake isine crita cekak durung tuntas. Proses pasinaon lan asile pasinaon durung maremake. Carane guru nindakake pasinaon isih kurang nengsemake (menarik). Guru ora nggunakake medhia kanggo mbiyantu siswa sajrone pasinaon.

Sawise dicakake pasinaon nganggo medhia kartu ukara rumpang, ana owah-

*Ngundhakake Kawasisan Apresiasi Sastra Maca Crita Cekak Nganggo Medhia
Kartu Ukara Rumpang Tumrap Siswa Kelas VIIA SMP Negeri 1 Bagor*

owahan kang becik. Ana undhak-undhakan proses pasinaon lan asile pasinaon. Bab iki bisa diandharake kaya ing ngisor iki.

Tumindake /keaktifan Guru.

Kanthi ngecakake pasinaon apresiasi sastra maca crita cekak nggunakake medhia kartu ukara rumpang, ana undhak-undhakan kegiatan/keaktifan guru. Tumindake /keaktifan guru kang wis dirancang ing siklus I bisa ditindakake. Iki bisa dideleng saka cathetan asile pengamatan/observasi wis nggayuh 84,38%.

Kartu kang ditata mawut/ora urut (acak) ndadekake siswa mbutuhake wektu rada suwe kanggo nata/ngurutake supaya dadi paragraf. Wektu kang disediakake kanggo piwulangan (mata pelajaran) Basa Jawa mung 2 (rong) jam ora cukup. Aktivitas pasinaon kang dirancang lan kudu ditindakake cukup akeh.

Ing siklus II, ukara-ukara ing kartu disusun meh padha karo ing teks supaya siswa gampang anggone ngisi/nggarap. Kartu uga ditata urut. Siswa kari nata/nyusun ukara dadi paragraf. Iki ditindakake supaya ora ngentekake wektu suwe. Undhake kualitas tumindake/keaktifan guru amarga ukara ing kartu wis didandani lan tumindake guru sajrone awèh motivasi/panyengkuyung marang siswa. Tumindake /keaktifan guru ing siklus II iki wis nggayuh 87,50%. Ana undhak-undhakan 3,12%.

Tumindake /keaktifan Siswa.

Tumindake/keaktifan siswa kang wis kagayuh ing siklus I ing pasinaon apresiasi sastra maca crita cekak, mligine nyritakake isine crita cekak nganggo medhia kartu, ana sing durung maremake, sanajan asile akir nggayuh 80,56%. Tumindake/keaktifan siswa kang durung maremake ing bab njawab pitakone guru ngenani crita fiksi/crita cekak, lan takon bab materi crita cekak. Kawruhe siswa babagan crita cekak isih kurang. Semono uga kawruhe siswa ing babagan tembung-tembung Jawa kurang banget..

Ing pasinaon siklus II iki tumindake/keaktifan siswa wis nggayuh 86,11%. Ana undhak-undhakan kang cukup

becik (5,46%). Cacahe siswa kang gelem njawab pitakone guru luwih akeh. Semono uga siswa kang gelem takon bab-bab kang gegayutan karo crita cekak luwih akeh. Undhak-undhakan iki disebabake dening motivasine guru, katrangan/informasine guru lan tugas-tugas kang diparingake dening guru. Siswa wis gelem memaca buku/wacan mligine wacan sastra.

Asile Pasinaon

Asile pasinaon apresiasi sastra maca crita cekak, mligine nyritakake isine crita cekak nggunakake medhia kartu ukara rumpang ing siklus I isih durung maremake. Ing aspek cundhuke karo teks wis nggayuh 100%. Ing aspek runtute/urute crita, ing tataran klasikal lagi nggayuh 74%. Isih ana perangan crita kang nyolot urutane. Ing aspek basane/ukarane gampang dingerteni, ing tataran klasikal lagi nggayuh 76%. Biji rata-rata kelas lagi nggayuh 74,83. Ketuntasan klasikal lagi nggayuh 80,65%.

Pasinaon ing siklus II, sawise medhia kartu didandani, ana undhak-undhakan. Aspek cundhuke karo teks wis nggayuh 100%. Iki padha karo kang wis kagayuh ing pasinaon siklus I. Ing aspek runtute/urute crita wis nggayuh 85%. Ing aspek basane/ukarane gampang dingerteni nggayuh 85%. Senajan ana ukara kang meh padha, nanging rada beda. Biji rata-rata kelas wis nggayuh 85,74. Ketuntasan klasikal wis nggayuh 90%. Undhak-undhakane asile pasinaon iki amarga pasinaon nggunakake medhia kartu kang wis didandani. Sawise ukara-ukara ing kartu didandani siswa luwih gampang anggone nggarap. Kartu kang ditata urut ndadekake siswa ora kesuwen anggone nata dadi paragraf. Saliyane iku uga anane panjurung lan motivasi saka guru. Undhak-undhakane asile pasinaon iki bisa diaturake ing tabel ngisor iki.

Tabel 19. Undhak-undhakane asile pasinaon .

N o.	Aspek kang dibiji	Prasik lus	Siklus I	Siklus II
1.	Cundhuke karo teks.	100%	100 %	100 %
	Runtute/u			

*Ngundhakake Kawasisan Apresiasi Sastra Maca Crita Cekak Nganggo Medhia
Kartu Ukara Rumpang Tumrap Siswa Kelas VIIA SMP Negeri 1 Bagor*

2.	rute crita.	60%	74%	85%
3.	Basane apik/ukara gampang dingerteni .	65%	76%	85%

Undhak-undhakane biji rata-rata kelas lan ketuntasan klasikal saka siklus I menyang siklus II bisa diaturake ing tabel ngisor iki.

Tabel 20. Biji Rata-rata Kelas lan Ketuntasan Klasikal.

	Prasiklus	Siklus I	Siklus II
Biji rata-rata kelas.	65,52	74,83	85,74
Ketuntasan klasikal.	16	80,65	90%

PENUTUP

Dudutan

Pasinaon nggunakake medhia kartu bisa didadekake salah sijine pilihan cara/teknik pasinaon kanggo ngrampungu reruwet sajrone pasinaon ing sajrone kelas. Saka asile panliten medhia kartu ukara rumpang bisa digunakake kanggo ngrampungu reruwet pasinaon apresiasi sastra maca crita cekak. Kanthi ngecakake pasinaon nggunakake medhia kartu ukara rumpang, siswa lan guru luwih aktif ing pasinaon. . Adhedhasar asile panliten, kanthi cara pasinaon iki bisa nggayuh ancasa panliten yaiku: a) ngundhakake asile pasinaon nyritakake isine crita cekak; b) ngundhakake tumindak/aktivitase siswa sajrone pasinaon apresiasi maca crita cekak; la c) ngundhakake tumindak/aktivitase guru sajrone pasinaon apresiasi maca crita cekak.

Ing pasinaon apresiasi maca crita cekak siklus I aktivitas guru nggayuh 84,38%. Ing siklus II mundhak dadi 87,50%. Ana undhak-undhakan 3,12%. Tumindak/keaktifan siswa siswa ing

pasinaon apresiasi sastra maca crita cekak ing siklus I nggayuh 80,65%. Ing siklus II bisa nggayuh 86,11%. Ana undhak-undhakan 5,46%. Asile pasinaon apresiasi sastra maca crita cekak sawise dicakake pasinaon kanthi nggunakake medhia kartu ukara rumpang ana undhak-undhakan saka tataran pretes/prasiklus, siklus I lan siklus II.

Adhedhasar asile panliten kang wis diandharake bisa digawe dudutan manawa pasinaon nggunakake medhia kartu bisa didadekake salah sijine pilihan (*alternatif*) cara/teknik kanggo ngudhari reruwet pasinaon.

Pamrayoga

Tumrap guru basa dhaerah:

Pasinaon Basa Jawa ing jaman saiki mujudake pasinaon kang akeh reribede. Reribede mau yaiku, siswa wis ora ngretni tegese tembung-tembung basa Jawa; pasinaon basa Jawa kala mangsa dadi pasinaon kang ora disenengi dening siswa. Kanggo ngrampungu reribede/masalah mau guru kudu gelem golek cara/teknik apa wae kang bisa dicakake ing pasinaon lan nyenengake. Cara/teknik pasinaon nggunakake medhia kartu bisa didadekake pilihan/*alternatif* sajrone pasinaon ing kelas supaya ancasa pasinaon bisa kagayuh. Panyengkuyung lan motivasi guru uga banget mangaribawani kasile pasinaon.

Tumrap mitra guru liyane.

Teknik-teknik pasinaon akeh banget cacah kang bisa dicakake ing sajrone pasinaon. Pasinaon kanthi nggunakake medhia kartu kalebu salah sijine. Cara iki bisa dicoba dicakake ing sajrone ngrampungu reribede/masalah pasinaon piwulangan (*mata pelajaran*) liyane. Sing wigati guru kudu gelem *kreatif* lan kangelan sethithik sarta sabar.

KAPUSTAKAN

Departemen Pendidikan Nasional,
Direktorat jenderal Pendidikan Dasar dan Menengah, Direktorat Pendidikan Lanjutan Pertama, 2005, Bahasa dan Sastra Indonesia, Jakarta.

*Ngundhakake Kawasisan Apresiasi Sastra Maca Crita Cekak Nganggo Medhia
Kartu Ukara Rumpang Tumrap Siswa Kelas VIIA SMP Negeri 1 Bagor*

- Jurnal Riset Pendidikan dan Pembelajaran (JRPP), Volume IV, Nomor 3, Juli 2013.
Kementerian Pendidikan Nasional, 2011, Pedoman Umum Ejaan Bahasa Jawa
Huruf Latin yang Disempurnakan, Yogyakarta, Balai Bahasa.
Mangunsuwito, S.A. 2002. Kamus Bahasa Jawa, Jawa Indonesia, Bandung; CV Rama Widya.
Nurgiyantoro, Burhan. 2013. *Teori Pengkajian Fiksi*. Yogyakarta: Gajah Mada University Press.
- Peraturan Gubernur Jawa Timur Nomor 19 Tahun 2014.
- Pitoyo, Andri, Atrup, dan Kuntjojo. 2012. Model-Model Pembelajaran. Kementerian Pendidikan Nasional, Universitas Nusantara PGRI Kediri, Panitia Sertifikasi Guru, Rayon 143.
- Poerwadarminta, W.J.S. 1939. *Baoesastra Djawa*. Batavia: J.B. Wolters.
- Rr. Forijati, dan Widodo, Agus. 2012. Media Pembelajaran, Kementerian Pendidikan Nasional, Universitas Nusantara PGRI Kediri, Panitia Sertifikasi Guru, Rayon 143.
- Sry Tjatur Wisnu, 1989. *Unggah-ungguh Basa Jawa*. Yogyakarta: Elmatara Publishing
- Suroso dkk., 1999. *Ikhtisar Seni Sastra*, Surakarta, Tiga Serangkai.
- Suryanto, dan Afandi, Zainal. 2012. *Penelitian Tindakan Kelas dan Karya Tulis Ilmiah*, Kementerian Pendidikan Nasional, Universitas Nusantara PGRI Kediri, Panitia Sertifikasi Guru, Rayon 143.
- Suyitno, Imam. 2011. *Karya Tulis Ilmiah*. Bandung: PT Refika Aditama.
- KAPUSTAKAN PANYENGKUYUNG
- Andrina, Yovi Mellia. 2011.” Peningkatan Kemampuan Menulis Puisi Dengan Menggunakan Media Kartu Mimpi Bergambar Pada Siswa Kelas VIII SMP Negeri 8 Magelang”.
- Praptanti, Isaeni. 2011. “Penerapan Konsep Pembelajaran Aktif, Efektif dan Menyenangkan (PAIKEM) Dalam Menyimak Puisi Untuk Meningkatkan Kemampuan Apresiasi Sastra Mahasiswa PGSD S-1 Tahun Ajaran 2010/2011”.
- Supikati. 2010. “Penggunaan Media Kartu Kalimat Rumpang Untuk Meningkatkan Keterampilan Menceritakan Kembali isi Bacaan Secara Tertulis Pada Siswa Kelas II SD”.
- Asmoro, Sumono Sandy. 2015. “Larane Parlan”. Dalam *Jaya Baya* No.37, Mei. Surabaya.
- Rianto, Ismoe. 2007. “Kejiret Kesrimpet”. Dalam *Jaya Baya* No. 01, September. Surabaya.
- Ki Subadi. 2015. “Begal Kesrekal”. Dalam *Panjebar Semangat* No. 30, 25 Juli. Surabaya.

*Ngundhakake Kawasisan Apresiasi Sastra Maca Crita Cekak Nganggo Medhia
Kartu Ukara Rumpang Tumrap Siswa Kelas VIIA SMP Negeri 1 Bagor*

*Ngundhakake Kawasisan Apresiasi Sastra Maca Crita Cekak Nganggo Medhia
Kartu Ukara Rumpang Tumrap Siswa Kelas VIIA SMP Negeri 1 Bagor*